

TÖRTÉNETI ADALÉKOK

A BOSZORKÁNYSÁG ÉS ÖRDÖNGÖSSÉG HIEDELMÉHEZ.¹

KÖZLI: DR. R. KISS ISTVÁN.

„Ennyi volt szedhető az egy-két — sajátlag alig három helyről néhány boszorkánypör töredékeiből. Az olvasó előtt áll, mennyi adalék járult belőlök mythológiánk majdnem minden egyes emlékéhez és összes nyomaira. Mennyire fognak még mindezen nyomok erősülni, a levéltáraink szerte még lappangó boszorkánypörök előhozásával. Álljon ez itt addig tanuságul a gondatlanság, vagy becsérlő felületesség ellenében, mely ezekben látköréhez képest csak nevetségest haszontalan ocsmányságot vél“ — így nyilatkozik a kiváló Ipolyi Arnold, igen becses, ritka könyvében, a Magyar Mythológiában a boszorkánypörök fontosságáról. És bár a kérdés szűkebb körben keltett is komoly érdeklődést; de mindeddig nincs annyi közlésünk, a mennyit a kérdés komolysága megérdemel és egy nagyobb szabású feldolgozás nem nélkülözhet. Ez indít arra, hogy néhány adatot ez alkalommal bemutassak, a melyek népünk ismeretéhez, művelődéstörténetünkhöz nem egy becses adalékot szolgáltatnak.

Az első darab egy tanuvallatás a gróf Khuen-Héderváry levéltárból Hédervárról. A vádlott, *Galambos Ambrus*, mai szemüvegen át nézve a dolgot, egyszerű; de értelmes, a füvek gyógyító erejét ismerő ember. Szegény és munkakerülő, azért felcsap „gyógyítónak“, a mely mesterség annál jobban jövedelmez, mennél csodálatosabb híre van. Sikerei, dicsekedő homályos szavai és ha gyógyításáért nem kap honorariumot, fenyegetőzése nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a babonás nép között elterjedjen az a hír, hogy az ördögökkel cimborál. És ő ennek csak örvend, mert a nép hisz gyógyító tudományában, vásárolja kenőcseit, füveit, sőt olyan is akad, a kit betegségében saját házánál gyógyít, mert minden ördögnél félelmesebb baj a betegség. És nem is nagyon drágán gyógyít, megelégszik néha egy darab kenyérrel is; de a gyöngye szem ezt nem veszi észre, hatalmat lát benne és önkénytelenül arra gondol, hogy ha gyógyít, beteggé is tehet. A jó Galam-

¹ Különlenyomat az *Ethnographia* 1905. évi folyamából.

bosznak ez a hit is tetszett, mert félelmesen tisztelték és nem merték a gyógyítás költségeit tőle megtagadni. És ha már ennyit hittek róla, a képzelet játéka hatalmas, természetfölötti lények társaságába avatta, a melynek ő szerez szép szál nőkből zászlótartót, Luczifernek szolgálot, toboroz hiveket; de csodálatosan mindig csak nőkből. Édes szavakkal csalogatja őket, egyiknek egy tallért is ígér, mert hát bizonyára nagyon megtetszett neki; a rövidlátás azonban tovább akar tekinteni és az egyszerű tanulatlan falusi orvos lesz oka, ha valakinek baja történik. Annyi kerül így a rovásra, hogy bármennyire félnek is tőle, egyszer csak *megfogják* és a földesuraknak, Czobor Imrének és Hédervári Istvánnak feljelentik. Ezért hallgatják ki eskü után a tanukat egyszerre a lipóti rétre és reá vonatkozólag. Azonban a Galambos ügye annyira lekötötte a tanuvallatók figyelmét is, hogy megfélemedeznek a rétről. Bizony, minket is a Galambos ügye érdekel és csak az a sajnálatos, hogy a tanuvallatással kapcsolatban nem maradt meg az úriszék ítélete.

A második darab körülbelül 90. évvel fiatalabb és br. Révai Erzsébetnek, kora egyik nagyon kiváló asszonyának úriszéke előtt az ügyész vádjait és büntetési indítványát tartalmazza. A vádlott Vandlik Jánosné, *Toman Anna*, a ki megvetve a szigorú isteni és emberi törvényeket, annyira a boszorkányság bűnébe esett, hogy sok emberre bosszúságában szerencsétlen, szenvedésekkel teljes életet, sőt halált is bocsátott, másokat pedig betegségbe ejtven, fenyegetésekre, sőt hatósági parancsra (!) boszorkányi mesterségével kigyógyított. Ezek a vádnak főbb pontjai, mely után felsorolhatnánk az egyes esetek. Bűnösségét homályos, fenyegető szavai bizonyítanák legjobban, a milyent bosszúságában gyakran kiejt az ember, így a leggyakoribb: *Megemlegeted még ezt* és az, hogy a kikre betegséget bocsátott, meg is tudta gyógyítani. Van még egy érdekes, de különben boszorkánypörökben nem ritka tulajdonsága, hogy alakját tudja változtatni. Nincs kimondva a vádban; de bizonyosnak látszik, hogy azt tartották, hogy az a kakas, mely az Okolicsányi Pálné cséplői előtt oly titokzatosan jelent meg és a melynek kidobása miatt Firák György cséplő oly nagy betegséggel lakolt, maga a vádlott volt.

Ez ügyben tanuvallatások is történtek, melyekre hivatkozik is a vádló; de ezek nincsenek meg; kárpótól azonban az indítvány, melyet a vádló a boszorkány megbüntetésére tesz. Mivel kettős bűne van, a boszorkányság és emberölés, hivatkozván az előbbinél Szent István és László, az utóbbinál több királyunk decretumaira, kettős büntetést ajánl: Első sorban czinkostársai kivallatása végett tortura alá kell vetni, azután pedig karddal kivégezni és holttestét megégettetni.

Tehát még III. Károly enyhítő intézkedései után is, egy hires erős lutheránus nő úri széke komolyan tárgyalja a boszorkányságot, szigorú büntetést kíván rá, a miből kiviláglik, hogy e kérdésben a tévedés protestánsoknál is megvolt.

A harmadik pörhöz több apró okmány tartozik, melyeket egy nagy, botrányos pörből szakított ki, a melyet Krmann Dániel ág. ev. superintendens és miavai lelkész ellen indítottak vallási szempontból és a melynek megindítására közvetlen hozzájárult, sőt mondhatjuk alkalmat szolgáltatott egy állítólagos ördögös ember sorsa. Ez ember morvai származású; neve Mlinarics Venczel. Adataink eltérőek róla, mert mint valóságos és mint képzelt ördögös és mint az ördögösséget gonosz szándékkal színlelő bűnös említették. Ha nem gonosztevő, bizonyára kedélybeteg, képzelődő ember, a kit rémképei — az ördög — megszállottak és attól

menekülni igyekeznek. Több egyházat felkeres a szabadulás reményében, de a katolikus papok próbáit — a melyek igen érdekesek — nem állja ki, úgy hogy elűzik, mint praetensiv ördögöset. Így kerül Krmann Dánielhez, a ki több napon át gyógyítja lelkét, „melancholiáját“ és a végén kigyógyítja és át is téríti.

E térítés nagy bűn az akkori egyházi viszonyok szerint, a melyet elnézni nem lehet. Ez vezet a megnyugvást talált ördögös és a kifejtett ellenállás miatt Krmann Dániel elfogatásához. A vádak egész sora indul meg, a melyek közül csak azt emelem ki, a mely Mlinaries exorcisálására vonatkozik. E szerint azon alkalommal a Krmann csalása folytán az ördögösből egerek szaladtak szét.

Végezetül csak azt jegyzem meg, hogy a két utóbbi adatot egy czím nélküli folioalakú, a XVIII. század első feléből származó kéziratból közlöm, melynek eredetije br. Radvánszky Béla úr becses könyvtárában, Sajó-Kazán van.

I.

Galambos Ambrusra vonatkozó tanuvallatás.¹

Lipót 1640 jan. 3.

Anno 1640. Januarii ex mandato et annuentia communi dominorum spectabilium ac magnificorum minorum Emerici Czobor de Czobor-Szent-Mihály, Stephani Hedervári de eadem Hedervar sunt destinati eorundem minorum provisores egregii Andreas Horvat, Joannes Makay et Michael litteratus ad exigendam particularem inquisitionem, quae sequitur hoc modo.

De eo utrum:

1. Tudja-e az lipolti rétet, ki az Ásvány Körtvélyesen túl lévén határos is az medvei határral, az lipolti falú mi módon bírja; urak engedelmébül-e, vagy pénzért birta hajdan és miképpen szakadott az ő birtokok alá?

2-do. Mivel az úr jobbágya Galambos Ambrus sok emberektül földes urának bévándoltatván — — — bocsáttatott el, ha tudja-e, hogy valakit ördögi mester-ségivel meg vesztett, vagy gyógyított volna és ördögi társaságához hívott-e másokat; látott-e ezekben valamit hozza, vagy hallott másoktül, vagy magátül?

1. (testis) Judex Gergely Jakab. Hallotta az itt való jobbágyoktül, hogy az régi urak adták volna Lipolthoz. Lipolti bíró hiti után azt vallja, hogy az feleségétül hallotta, hitta volna arra az ördögi társaságra Galambos Ambrus.

2-dus testis, bíró felesége, Baronyai Ilona asszony, hiti után azt vallja, hogy józan korában Galambos Ambrus hitta közikben *zászlótartónak* mind tavali s mind ebben az esztendőben, mondván neki, hogy szintén ilyen kellene zászlótartónak, mivel hogy magas ember vagy és oly szép helyeken hordoznánk, melyet az előtt soha nem láttál. Mégis kérvén, hogy „állj közinkben, csak egy szép gyűrűvel is megajándékozlak“, én mondtam, hogy „én bizony nem állok“. Ő mondá: „*Csak közinkben állj; bár csak egy kis ujjodot add ide, én végezek az több társaimmal*“.

¹ A semmit sem valló tanukra vonatkozó adatokat nem idézzük.

Az mely nap talált betegségem lenni, másnap jó reggel hozzám jött mondván: „Nem akarál közinkben állani, csak az kis ujjommal taszítom az fejedet“.

3-us testis Mattheus Baronyai annorum 70, hiti után azt vallja, hogy ez előtt három esztendővel, hogy *megvesztették* volt az feleségét, hogy szintén *úgy bögött, mint az marha*, Galambos Ambrus oda menvén az feleségem szidta volna mondván: „Bestye hires kurva fia, ha meg nem gyógyítasz az urhoz megyek panaszkodni“. Galambos erre azt mondá, hogy „nemcsak én dolgom, hanem mások is vannak ahoz.“ Egykor az feleségem sütött volna költest, oda jövén Galambos, kért költest. Mond az feleségem: „Imár elosztogatám“. Önnét Galambos elmenvén, küldött az feleségem felet neki. El nem vette, hanem vissza küldte; azután ismét megvesztették. Ahoz képest én is egyszer is, máskor is kedvét keresvén, úgy gyógyult meg az feleségem.

4. testis Baronyai Máthéné, Sipos Veronik asszony, annorum 61. hiti után azt vallja, az mit a második tanu, az bíróné vall.

8. testis More Jakab, annorum 42, hiti után azt vallja, hogy hallotta Galambos szájából, hogy az itt való *asszonyokban hitt volna az ő társaságokban, kit zászló tartónak, kit pedig Lucifernek szolgálójának* részegségében. „Halászi eskütül (így) hallottam Kis Jánostúl, hogy azt hallotta Galambostúl, hogy *Béctül fogva mennyi ördög vagyon Budáig, mind parancsol nekik*.“

9. testis, Nagy Gergely, annorum 40, hiti után azt vallja, hogy More Jakab Galambos Ambrusnak szemében mondotta volna, hogy „te Béctül fogva mennyi ördög vagyon Budáig, mind parancsolsz neki. Galambos mond neki, hogy: „Hazucz!“ Moré Jakab mondja neki, hogy „én nem hazudok mert megbizonyitom.“¹

17. testis Vad András, annorum 39, hiti után vallja, hogy egykor Siska István megbetegedett, Galambos Ambrus meggyógyította. Hogy Siska István meggyógyult, az Kovács ninje előtt kérte Galambos, hogy fizessen meg neki Siska István, ű meg nevette. Annak utánna megbetegedvén Siska István, egy tinót adott neki, mig ismét meggyógyította.²

18. testis, Móré Jakabné, Katus asszony, annorum 32, hiti után azt vallja, hogy az bírónét hitta volna Galambos zászlótartónak közikben. „Azt is hallottam, hogy Pinki Lászlónak az *fiát megvesztették* volt. Ide jött Pinki László azt mondotta neki Galambos, hogy hadd menjek én csak Szent Miklósrá, meglátják, mit cselekszem nekik“.

20. testis, Horvát András, annorum 64, hiti után azt vallja, hogy az kisebbik fiát, Geczit az elmúlt esztendőben négyszer vesztették meg. „Egykor hozzám jöve s mondá: „Ha ti énnékem szómat fogadnátok, soha csak az fejetek sem fájna; megoltalmaználak benneteket“. Ezeket Galambos Ambrus mondta.³

28. testis Török János, annorum 35, hiti után azt vallja, hogy mikor megfogták Galambos Ambrust, azt mondta, hogy egy szikra eleget szolgál az Győri István házának. Ezt az bíróné szájából hallottam, hogy mondta volna Galambos Ambrus.

¹ A Nagy Gergely vallomása áthúzva.

² Érdekes, hogy a Vad András felesége (22. testis) semmi terhelőt nem vall a vádlott ellen.

³ Törülve. Ugyancsak vallja felésége is (23. testis).

31. testis Török Jánosné Éva asszony, annorum 25, hiti után azt vallja, „Egykor mentem haza, énnekem azt mondotta: Édes szomszéd asszony, állj én hozzám, én az én tudományomra megtanítalak. Én kifordulván házamból mondek neki: „Ne adja Isten nekem azt tudnom“.

32. testis, Geőri István annorum 37, hiti után azt vallja, hogy hallottam az feleségemtől, hogy társaságokban hittá volna Galambos Ambrus. Én mondam neki, hogy ha ezt cselekszed, én feleségem nem lesz.

33. testis Győri Istvánné, Borbala asszony, annorum 29, hiti után azt vallja, hogy mikor egykor az uram borát árulnám, kétszer veszett meg az szavam. Egykor hozzám jöve az Galambos Ambrus, mondá, hogy: „Édes komám asszony, im egy nihány rákot hoztam, mondja kgd. hogy: Mi atyánk, ki vagy mennyégben, szenteltessék. — Én elmondtam; lassan lassan az én szóm megjött. Secundo, egykor Moré Jakabnál vagyunk s mondá Galambos Ambrus, hogy: Édes csillagom, komám asszony, ez napokban biz közinkben kell állanod. Tott Mihályénak mondá: Ennek két hét alatt közink bé kell állani.

35. testis, Kolonicz Péter, annorum 50, hiti után azt vallja, hogy egykor megfenyegette Galambos Ambrus. Akkor az nyáron *minden borjainak megsugorodott az lába*; de nem tudja, ki dolga.

39. testis, Szászi Tamás, annorum 60, hiti után azt vallja, hogy kérte Galambost, hogy gyógicza meg s azt monda Galambos, hogy nehéz énnekem szenvednem, én nem gyógyítlak.

40. testis, Szászi Tamásné, Erzsébet asszony, annorum 40, hiti után azt vallja, hogy az uram nyomorult volt; kértem Galambosné, hogy adjon valami *kenőt* az szegény uramnak, s azt monda, hogy mihelt be jün az ura, mingyarást megismeri.

44. testis, Petróczi János, annorum 33, hiti után azt vallja, hogy egykor az koresomán vagyunk s mond Galambos: Hadd fájlalja, hadd meg tudnám gyógyítani, de hadd kénlódjék: Az porkoláb felől monta ezeket.

45. testis, Szabó Farkasné, annorum 53, hiti után azt vallja: Ezelőtt 6 esztendővel Galambosnak az feleségétül kenderét megfogadtam nyüni. Mikor elvégeztem volna az kender nyüvést, mind feleségestül, gyermekestül oda jött Galambos mondván énnékem: „Miért torkon verve megnyüvetted, hiszem énnekem is volt feleségem, gyermekem“. Mondám én: „Édes komám, komám asszony akaratjából nyüttem, mivel hogy ő adta énnékem“. Az nyüvésbül haza menvén mind ő mind én, éjjel *olyan lón az testem, mintha czellanyal¹ vertek volna meg*, az melyben három egész hétig kellett fekünnöm. Abbül lassan fellábadozván . . . mentem hozzá és mondam: Édes komám, adjon kgd egy kis kenőt, avagy fereszszen meg kgd. Egy kis marok füvet ada s mondá: „Komám asszony, csenáltass feredőt“. Csenáltaték feredőt és így meggyógyulék.

49. testis, Horvat Mátyás, annorum 36, hiti után vallja, hogy egynihányszor láttam, hogy Galambos szedte az ajtóból mind az négy szegletibül kiczint kiczint, cseppet az *ajtó alúl is földet vett*. Mi végre, — nem tudom.

55. testis, Vargha Pálné, annorum 26, hiti után vallja, hogy: egykor az

¹ Nyilván „csalánnyal“ értendő.

uramnak megtörött az keze, Galambos kötötte. Mikor bekötötte az uramnak kezét, mindenkor kért hol kenyeret, hol mit s azt mondotta, hogy ha nem viszek semmit, megvernek.

62. testis, Tótt Mihály, annorum 32, hiti után vallja: Egykor Siska István betegek volt, Galambos Ambrus meggyógyította. Egyszer kérte Galambos s mond: No Siska István, fizess meg, mert ha meg nem fizetsz, bizony úgy lész, az mint voltál. S úgy megbetegedett rövid nap.

63. testis, Tót Mihályné, Panna asszony, annorum 27, hiti után azt vallja, hogy neki mondta Galambos, hogy rövid nap neki *közikben kell állani*.

74. testis, Takács Péterné, Sofi asszony, annorum 35, hiti után vallja, hogy egykor vásznat szüttünk Galambosnak. Galambos azt mondotta, hogy az ő fonalából elloptunk és abroszt szüttünk belőle, eladtuk. Annak utánna megfenyegetett, megmondta, hogy bizony megbánjuk. *Én öt egész esztendeig fekütem egy végben.*

76. testis, Siska István, annorum 24, hiti után vallja, hogy: ekkor megvesztettek, de nem tudom, ki. Galambossal megalkuván, hogy meggyógyítson, mikor immár meggyógyított, kérte fizetését tőlem, az miért meggyógyított. Mondottam neki: Megadom, édes Galambos uram, de most nincsen. Mondotta arra Galambos: Im meg nem adod, de bizony kitekerem az féllábotat. Azután csak hamar *kitekerte az lábamat, a melyet aztán fizetésért meggyógyított újabban*. Ugyanott nála fektemben hallottam az feleségétől, hogy „senkinek semmi kenőt sem merek adni, mert akárhun legyen az uram, de ha haza jön, mingyárt megtudja, kinek mit adok“.

77. testis, Siska Istvánné, Susanna asszony, annorum 24, hiti után vallja, hogy hallotta, de nem tudja kitől, hogy egykor kiment Galambos a házából éjjel, meg viszontlag bemegyén s mond az feleségének: Ime most bocsátom a kurvákat el, mert megakadtak volt az resben (így).

78. testis Tot Mihályné Erzsébet asszony anno 50, hiti után vallja, az mit az menyé, az 63. tanu.

83. testis, Béres Gergelyné, Margit asszony, annorum 23, hiti után vallja, hogy engemet is¹ hitt Galambos Ambrus közikben. Azt mondta énnekem, hogy: *Csak jőjj közinkben, egy tallért adok.*

86. testis, Paxi Mihály annorum 40, hiti után azt vallja: Egykor, mikor yttam volna Galambos Ambrus házánál, jó kedvet vévén, az leányával kezdettem tánczolni. „*Nosza vigan lakjunk az ördög házánál.*“ Vevén eszemben, hogy azon az mondáson megszorodott Galambos. — Ugyan azkor volt énnálam Galambosnak valami fonala. Másnap jó reggel hozzám jöve Galambos s mondá, hogy: Nosza, bánjál vele, mert bizony szorgalmatos² az fonál. Mondék neki, hogy: Bizony nem lehet, mert az éjjel nem tudom, mi lélte az lábomat. — Eregy csak, ülj a szövő székben, nem leszen semmi gondod.³

¹ Előtte áthúzva *ület is*, tehát sulyt helyeznek arra, hogy a tanuvalomást közvetlenül, oratio rectával vegyék fel.

² = szorgos szükség van rá, sürgős.

³ Szélén NB. áll.

87. testis, Paxi Mihályné, Katus asszony, (annorum) 14, hiti után vallja: Én mondték neki egykor Galambos leányának, hogy bezeg szép szoknyád vagyon, utálatos eb. Azon az Galambos leánya megharagudott s mondá énnekem: Az én apám *gyógító*; de ki tudja, mint leszen dolgod. Egy, vagy két hét mulván úgy lett dolgom, hogy mindenem *eldagadozott* volt. Galambos leánya egykor meg ismét oda jöve, hogy immár beteg voltam s mondá, hogy: édes leány barátom, bezeg rosszul vagy; de bizony szólok az anyámnak. Az anyjának szólván az Galambos leánya, hogy szegént gyógyítsa meg kegyelmetek, mert bizony látom, hogy meg is hal szegény.

(Áthúzva: *Peracta eodem die*, ut supra és azután folytatólag más kézzel:)

Török János Lipóton lakó, annorum 45, megesküött. Hiti után azt vallja, hogy: Mikor nála laktam vóna, egykor az kertéből valami három vagy négy szál hagsmát szakasztottam vala, mikor bemönt az kertébe, möglátta s mondá nekem: Ki szakasztotta? Én mondtám, hogy: én dolgom. S mondá, hogy ha ötet nem szánják, én is nem szánok mást.¹ Azután úgy megveszttem az szómba; holott az előtt nem volt semmi nyavalyám, hogy immár sem vagyok, sem nem vagyok.

Kivül: Az lipóthi rétről való inquisitio.

A gróf Khuen-Hédervári család levéltárából. Fasc. 26., No. 4.

II.

Vádindítvány Toman Anna boszorkány ellen.

Actio egregii Gabrielis Gocsetz, qua illustrissimae dominae baronissae Elisabethae Révay, relictæ viduæ Calisiusianæ bonorum fiscalis, uti actoris, contra et adversus Annam Toman, providi Joannis Vandlik eonthoralem, uti incattam de et super eo mota et suscitata,

qualiter eadem incatta ante aliquot abhinc annos omni timore et pietate Deo debitis prorsus sepositis neque etiam rigore legum et constitutionum tam divinarum, quam etiam humanarum contra deliquentes severe detonantium percussa in tam horrendum et detestabile *sortilegiū*, seu *magiæ* crimen diversis vicibus et temporibus semet impie sane et malitiose præcipitaverit, ut arte sua magica aliis quidem inferius nomine et cognomine tenus designandis personis primo vitam calamitosam et cruciatibus plenam procurasset, subsequenter demum mortem quoque conscivisset, alios vero primo morbis variis vexatos expost resanasset. Et quidem:

Primo. Georgium condam Biisztanzky; dum quadam vice prærecensitam incattam in saltum ducere nolisset præmissis erga eundem comminatoriis verbis formalibus: *Expectes Georgii, recordaberis tu istius et nunquam saltabis* ad tam misserrimum arte sua magica perduxit statum, ut quarta circiter post comminationem die gravi morbo correptus eodemque per integrum unum et annum medium vexatus ac toto quasi corpore fractus, imo uno pede totaliter contracto, ita miserime vitam cum morte commutare debuerit.

¹ Az idézet módja változik.

Similiter *secundo*. Georgius condam Huck ex ratione ea, quod fruges incattae quadam occasione in suum horreum conservandi gratia recipere noluit, primo quidem aequae similia comminatoria et formalia verba: *Expectes Georgii, erit tibi istud factum memorabile*, subsequenter vero morbum quasi aliquem contracturam repraesentantem per integrum biennium inter summos angores, postremo autem ipsam etiam mortem facto et opera ipsius incattae experiri coactus fuerit.

Tertio. Matthaeus Svehla, pastor vaccarum oppidi Tott-Prona, dum quadam vice vaccas ex campo per oppidum pepulisset ad vaccamque incattae, aliam vaccam cornibus impetentem, lapidem iecisset consequenterque ira commota pastorive indignata dixisset: *Erit hoc tibi memorabile*, eotum idem pastor in tam repentinum morbum tertia statim die incidit, quod quasi infans geniculando incidere debuerit continuo exposit supra incattam querulose clamitando, eidemque causam morti suae adscribendo. Quo quidem per magistratum dicti oppido viso, dum dicta incatta per magistratualiter deputatum iudicem et iuratum serio commonita extitit, ut si quid praestigiosi et magici, tam misere decumbenti pastori confecisset, eundem confestim et protelatione absque omni sanet, eadem, credi par est, formidine eventuri mali sui permota, non solum dicto iudici et iurato respondit et in forma remedii, seu medicinae, *ut morbidus pastor caseo pntrido linatur*, suasit eundem taliter evasurum fore morbum. Quin imo ipsa etiam eundem pastorem personaliter adeundo corpusque eundem (igy) palpando praerecensitam praescriptionem medicinalem coram eodem quoque reiteravit assecurando eundem, si eadem uteretur, nihil sibi eventum iri. Pro cuius actus magiei nefaria continuatione et tanto evidentiore expressione *facie versus morbidum pastorem versa retrograde ex domo eiusdem exivit*, per hocque etiam secreta actis sude diabolicae prodere non formidavit.

Demum *quarto* occasione quadam dum tritulatores perillustris ac generosae dominae Susannae Raksányi, relictae viduae Paulo Okolicsanyianae fruges in horreo Tott Pronensi excussissent ex insperato pullus quidam gallinaceus totus macilentus et quasi conquassatus idem horreum ter subintravit, quem ubi iidem tritulatores comprehendere et eiicere voluissent, idem bis quidem disparuit. Quia attamen tertia vice per Georgium Firak dictum trituratorem (igy) non solum captus, verum etiam ex horreo exportatus et in contiguum hortum coniectus fuisset, ex hinc idem Georgius Firak vix regrediens in horreum momentane tam intensum capitis dolorem sensit, ut neque amplius eadem die triturare potuerit. Qui etiam dolor non ut successive sensim cessasset, verum de die in diem magis et magis crevit in tantum, ut etiam phantasmata in eodem Firakio apparenter per duas fere septimanas experiri potuerint, audiri que frequenter reiterata verba: *Traiiicitis me globo et enecetis; causa mei morbi est Vandlikiana*. Quibus omnibus praetitulatam dominam Okolicsanianam subauditis, dum eadem domina praenuncupatae incattae, ut dictum Firakium sanet, denunciasset, eadem incatta aequae formidine mali eventus compuncta suasit, ut solummodo *certa aliqua particula melis a die nativitatis Christi remansi in aures morbidum Firakii immittatur*, eo facto evasurum fore morbum.

Pari ratione pro *quinto* circa Pauli Hnok et alterius Pauli Thoman sanatione aequae utriusque ordinis praememoratam medicinam adhibere non fuit verita,

uti haec omnia ex *fidedignis fassionibus testium* in inquisitione hic sub litera A. producta comprehensorum seriatim, gradatim et uberime appararent taliterque docerentur.

Quia autem tam atrocita facinora et detestabilia crimina eiusdem toties reiterata, cum primis ex ratione concurrentiae duplicis mortis iuxta leges tam divinas, quam etiam humanas et praesertim nostras patrias incattae perquam poenalia, singillatim etiam tantoque strictius unam, cum attamen cum exasperatione supplicii capitalem mererentur censuram; quam ob rem idem fiscalis memoratam incattam ob tam maligna facta eiusdem praevie ex vinculis suo modo et ordine ad sedem praetitulatae domine baronissae Calisianae dominalem pro certo termino citatam iuxta demerita eiusdem in conformitate capitum 31. et 32. Sancti Stephani libr. II., item 34. Sancti Ladislai regis libr. I., in quantum vero mortem duobus hominibus conscivisset taliterque simul homicidii crimen commisisset. Tit. 15., partis 1., Mathiae decreti III. ad 28-vi, item Uladislai regis decr. primi ad 82-di, item anni 1563. articuli 28-vi, aliarumque positivarum regni legum, uti et statutorum huius comitatus, si et ubi opus fuerit citandorum, non secus et praxis in casibus criminalibus observari solitae, seu propter sortilegii, videlicet et magiae, seu vero propter homicidii crimen singillatim, seu vero propter utrumque in concreto, prius quidem ob necessitatem revelationis complicum torturae subiici, ex post vero praemissa exasperatione supplicii gladio feriri, cadaverque eiusdem in exemplo aliorum igne comburi, ac sic ius et iustitiam impendi et administrari peteret et postularet reservando, si et ubi e re et necessitate fuerit, praemissa supplendi et omnia legalia et practicabilia adhibendi facultatem.

III.

Városi Antal, a trencségi jezsuita-collegium rectora bizonyítja, hogy bizonyos állítólagos ördögös embert próba után nem találtak ördögösnek. Trencsén, 1730. márczius 2.

Ego, infrascriptus testor, anno 1728. adductum fuisse ad lumen collegii nostri a quodam plebeio hominem pari conditionis, qui obsessus, vel infestatus a malo genio dicebatur. Consilium spirituale cum peteret a patre nostro fortuito ad ianum collegii evocato, data est eidem cera Romana cum aqua divi Ignatii nomine benedicta; nullum tamen in homine Energumeni signum observatum, suasum quidem, ut amuletis suis muniret, is, quem infestatum dicebant et commendatum plebeio ductori (praetensus enim obsessus nec verbum loquebatur), ut si amuleta sacra auxilio alieni forent, certiolem facerent patrem, a quo consilium petitum est. Alius porro pater fortuito ibidem transiens viso homine et auditis relationibus de ipso hypochondriacum iudicans aiebat, ad pharmacopolam, ut se conferat, atra bile, qua sola miser laborabat per medicinam evecta omnes praetensos et imaginarios inferni genios certo certius proffigandos. Sed neque Energumenus praetensus, neque ductor eius unquam stetit se deinde ulli nostrorum. In fidem harum manu mea scripsi, subscripsi et officii sigillo munivi. Trencsinii, die 2. Martii, anno 1730.

(P. h.)

Antonius Városi S. J. p. t.
rector et novitorum magister.

IV.

Palkovics György jelentése arról, hogy ő Mlinarics Venczelt kétszeri vizsgálat után sem találta ördögösnek és a plébánosnak, mint eszelöst ajánlotta. Illava, 1730. márcz. 3.

Excelentissime ac reverendissime domine comes, domine praesul mihi gratiosissime! Laudetur Jesus Christus!

Evocatus vigore gratiosissimae commissionis Excellentiae Vestrae per reverendum dominum Adamum Gyury archidiaconum Trencseniensem, qua occasione sistendo me Illavae die 3., mensis Martii anno 1730. examinatus sum, utrum constaret mihi de Venceslao Mlinarics fucato praetensive Energumeno ex marchionatu Moraviae, pago quippe Seninka dicto oriundo et ad parochiam Liptak spectante, ad quod in puritate conscientiae recognosco, me nulla signa formalia et evidentia in praeattacto praetensive Energumeno apud me binis vicibus se existente una cum suis cognatis expertum fuisse exceptis vestigiis phraeneticis et maniacis eundemque non qua Energumenum parochi, sed qua delirantem recommendasse.

His coeterum permaneo Excellentiae Vestrae servus et capellanus humillimus

Georgius Palkovics p. t.
parochus Bellusiensis.

Coram me: *Johanne Magén*, parochi Dubniczensi et vicearchidiacono districtus Illaviensis. Me quoque praesente: *Martino Rehorovszky*, plebano Illaviensi. Datum Illaviae, 3. Martii, 1730.

V.

Halacz Márton kochanóczy plebanus bizonyosága arról, hogy Mlinarics Venczelt megpróbálván, őt álördögösnek találta. Kochanócz. 1730. jun. 2.

Infrascriptus recognosco et fateor conscientiose, quod certus fictitius *energumenus* Moravus ante annos circiter duos a reverendis patribus S. J. collegii Trenchinensis ad me divertens asseruerit se obsessum a Dyabolo petendo remedium. Cui pro experimento eiusmodi obsessionis loco lustralis aquae porrexi aquam communem et sacrarum reliquiarum sacramenta chartae inclusa, quem non esse talem, ut praefertur, exinde collegi. Quod idem existimando esse sacras reliquias, vestigia non veri energumeni, sed fictitii se habere exhibuerit. Unde eundem verbis asperioribus domo mea repulli et reieci. In cuius rei fide dignitatem hancce recognitionem propria manu subscriptam et usuali sigillo roboratam extradedi. In Kochanócz, die 2. Junii, anno domini 1730.

(P. H.)

Martinus Halacz p. t.
plebanus Kochanoczensis.

